

Respons

Jemen: Hiv og aids i Jemen

Problemstilling/spørsmål:

- Utbredelse av hiv og aids
- Årsaker til smittespredning
- Samfunnsmessige holdninger
- Stigmatisering og diskriminering
- Forebyggende arbeid og helsetilbud

Utbredelse av hiv og aids

Det første tilfellet av hiv-smitte i Jemen ble registrert i 1987 (Driscoll 2011). Siden har antallet registrerte tilfeller av smitte økt år for år. Det nasjonale programmet for bekjempelse av hiv og aids, som ble etablert i 1987, hadde i september 2008 registrert 2 493 tilfeller av hiv. Ifølge avisen Yemen Observer (Anam 2011) var det i september 2010 registrert 3154 tilfeller. I 2012 skal antallet registrerte hiv-smittede i Jemen ha kommet opp i rundt 3 500 (Haddash 2012; Anam 2011; IRIN 2009; WHO 2005).

Hvor mange som faktisk er hiv-smittet i dagens Jemen, eller hvor mange som har dødd som følge av aids eller aids-relaterte sykdommer, er ikke kjent (UNDP 2013; USAID 2009; Al-Qadhi 2008; IRIN 2005; WHO 2005). Temaet er sosialt sensitivt og ikke gjenstand for offentlig debatt. Tilgang på kilder og skriftlig informasjon er begrenset. Offisiell og etterprøvbart statistikk finnes ikke, og landet mangler dessuten et godt system for overvåkning og rapportering av smitteutviklingen. Helsevesenet er dårlig utbygget, lite effektivt og mangler ressurser for testing av blod og for å kunne tilby medisiner og rådgivning til alle hiv-smittede som trenger det. Testing er basert på frivillighet og har hittil skjedd i begrenset omfang. Dessuten mangler helsemyndighetene data for grupper som er definert som risikogrupper, dvs. prostituerte, jemenittiske arbeidsmigranter som kommer hjem fra utlandet, afrikanske flyktninger som kommer fra områder hvor hiv er utbredt, menn som har sex med menn, fiskere, innsatte i fengsler, sprøytenarkomane og mennesker med andre seksuelt overførbare sykdommer. Disse forholdene kombinert med det sosiale stigmaet knyttet til sykdommen, gjør det vanskelig å vite hvor mange som er smittet (UNDP 2013; Driscoll 2011; U.S. Department of State 2012; Anam 2011; Al-Qadhi 2008; IRIN 2005; WHO 2005).

Respons Jemen: Hiv og aids i Jemen

Flere kilder peker på at det reelle antallet smittede i Jemen sannsynligvis er langt høyere enn antallet registrerte smittede. En artikkel i Yemen Observer (Anam 2011) viser til at fagfolk innen arbeidet med forebygging og bekjempelse av hiv/aids, antar at det for hvert registrerte tilfelle finnes mellom 15 og 20 smittede personer som ikke er registrert. Samme artikkel viser også til at WHO i 2011 vurderte antallet smittede i Jemen til å være 11 277 personer. En tidligere rapport - en statistisk helse rapport fra 2009 om Jemen - anslo antallet hiv-smittede til å være ca. 12 000 (USAID 2009, s. 8).

Ifølge tilgjengelig informasjon har hovedstaden Sana'a flest registrerte tilfeller av hiv/aids, med provinsen al-Hudeidah på andre plass. I 2010 ble det også registrert tilfeller av smittede personer i provinsene al-Baida og Dhamar (Anam 2011).

Det foreligger motstridende opplysninger om kjønnsfordelingen blant dem som er registrert smittet i Jemen. Lederen av den jemenittiske kvinneunionen¹ opplyste til Yemen Times i 2012 (Haddash 2012) at av 3500 registrerte smittede, var 34 prosent kvinner og 66 prosent menn. Ifølge en artikkel i Yemen Observer (Anam 2011), som gjengir tall fra det nasjonale programmet for bekjempelse av hiv/aids, var det per september 2010 registrert i alt 3154 smittede, hvorav 1984 var menn og 1062 var kvinner. I 108 saker var kjønn ikke oppgitt.

Dan Driscoll (2011) på sin side skrev i en artikkel i National Yemen i 2011 at kjønnsfordelingen blant registrerte smittede i 1995 var fire smittede menn per smittede kvinne. Dette var, ifølge Driscoll, ikke overraskende fordi så mange jemenittiske menn på den tiden reiste til utlandet for å finne arbeid og derfor ble mer eksponert for smitte. I 1996 var imidlertid kjønnsfordelingen to til én i menns disfavør, og i 1999 var det ikke lenger forskjell på menn og kvinner. Dette gir, ifølge Driscoll, en indikasjon på hvor raskt smittede menn har spredd viruset videre til ektefeller og seksualpartnere.

Årsaker til smittespredning

Utbredt fattigdom, lavt utdanningsnivå, mangel på helsetjenester, kvinners lave status, prostitusjon, urbanisering og jemenittiske arbeidsmigranter som bringer smitten med seg fra utlandet, blir av en rekke kilder nevnt som de vanligste årsakene til utbredelse av hiv-smitte. Det er i tillegg stor mangel på generell kunnskap om hiv, både i befolkningen og blant helsepersonell, og hva som forårsaker smitte. Mange vet heller ikke at sykdommen er uhelbredelig og at det ikke finnes vaksiner (Al-Wesabi 2012; Anam 2011; Driscoll 2011; IRIN 2009; WHO 2005).

Et annet problem er at behandlingstilbud og medisiner ikke er tilgjengelige overalt hvor folk bor. Ikke alle som har fått konstatert smitte, har økonomi til å bekoste reise og opphold til steder hvor behandlingen finnes. Selv om man kan teste seg mange steder i Jemen, finnes det ikke behandlingstilbud og medisiner overalt. Det jemenittiske samfunnets konservative natur og manglende vilje til å erkjenne at sykdommen eksisterer, blir av flere kilder trukket fram som en årsak til at antallet hiv-smittede øker (Driscoll 2011; Yemen Observer 2011; IRIN 2009; WHO 2005).

Driscoll (2011) peker også på at jemenittiske myndigheter mangler nødvendige data på viktige områder. Som eksempel viser Driscoll til at 75 prosent av befolkningen bor i rurale områder hvor helseinstitusjoner som kan overvåke utviklingen og behandle hiv-smittede, ikke

¹ Yemeni Women's Union

finnes.² Heller ikke kontroller med blodoverføringer fungerer som de skal. Seks prosent av registrerte tilfeller skyldes blodoverføringer. Helseinstitusjoner har retningslinjer for testing av blod, men mangel på utstyr gjør at testing ikke alltid er gjennomførbart. Landet mangler også data om risikogrupper. Ifølge Driscoll bidrar dette til underrapportering om det reelle antallet smittede personer og blir dermed en grunn i seg selv til spredning.

Samfunnsmessige holdninger

Jemenittisk kultur og samfunn er svært konservativt og preget av tradisjonelle religiøse verdier og holdninger. Det innebærer blant annet at alle spørsmål knyttet til seksualitet, herunder hiv og aids, er tabubelagt. Det skal være en utbredt oppfatning at temaet hiv og aids er skamfullt i seg selv og noe som derfor ikke er ønskelig å snakke om. Mange skal ha en oppfatning om at smitten er en straff fra Gud, og at opplysningsarbeid rundt sykdommen vil fremme umoral og promiskuøs livsstil. Driscoll (2011) viser til hva som skjedde da den første organisasjonen som drev hiv-arbeid, startet virksomhet i Jemen. En rasende mobb kastet stein på bygningene i ukevis.

Kulturelle tabu gjør at mange heller ikke vil innrømme at prostitusjon eksisterer i det jemenittiske samfunnet, hvilket gjør opplysningsarbeidet vanskeligere. Kjøp og salg av seksuelle tjenester er ifølge flere kilder en av de viktigste årsakene til utbredelsen av hiv. Fattigdom og mangel på arbeidsmuligheter gjør at et økende antall kvinner, både jemenittiske og flyktninger, prostituerer seg for å overleve og kunne forsørge sine familier. I et møte med Landinfo i april 2012 opplyste Save the Children at prostitusjonsvirksomheten i Jemen er omfattende, også gateprostitusjon. Det skal også være ganske utbredt og vanlig at menn fra Saudi-Arabia og Gulf-statene reiser til Jemen for å kjøpe billig sex. Tilbud om seksuelle tjenester retter seg i noen tilfeller også mot vestlige menn. Prostitusjon er ulovlig, men i praksis florerer den ganske uhindret så lenge de involverte opptre diskret. Prostituerte kvinner kan, ifølge Save the Children, lett skjule sin identitet og sine hensikter fordi de (og kvinner flest i det offentlige rom) skjuler seg bak en heldekkende niqab (møte i Sana'a april 2012).

Stigmatisering og diskriminering

Å være hiv-smittet oppfattes av mange som en stor skam i Jemen. Flere kilder hevder at de fleste hiv-positive i Jemen ikke er åpne om at de er smittet av frykt for sosial stigmatisering, for å bli utstøtt av familie og nærmiljø eller bli betraktet som en kriminell (Anam 2011; Al-Qadhi 2008; DFID 2008). Ifølge Driscoll (2011) er det sosiale stigmaet knyttet til sykdommen, en av de største utfordringene det jemenittiske samfunnet står overfor når det gjelder forebygging og bekjempelse av hiv og aids.

Det amerikanske utenriksdepartementet skriver i sin menneskerettsrapport for 2011 at det fra offisielt hold ikke ble meldt om samfunnsmessig vold eller diskriminering av hiv-smittede i 2011 (U.S. Department of State 2012, s. 37). Årsakene til dette kan blant annet være at antallet registrerte hiv-smittende er svært lavt sammenlignet med for eksempel afrikanske land sør for Sahara, og at det ikke finnes levekårsundersøkelser om de hiv-smittedes situasjon. Problemet kan dessuten synes lite i en jemenittisk kontekst; landet har store utfordringer med politisk ustabilitet, sekteriske konflikter, fattigdom, arbeidsløshet, korrupsjon og vannmangel.

² Jemen har i 2013 en befolkning på ca. 25 millioner.

En rekke kilder viser til at hiv-smittede opplever ulike former for diskriminering etter at de har vært åpne om smitten. Til ulike nyhetsformidlere forteller smittede personer selv hva de har opplevd. For eksempel at man ikke får jobb i privat eller offentlig sektor eller risikerer å miste jobben. En kan også få problemer med å finne seg et sted å bo eller måtte flytte fra hjemstedet for å unngå diskriminering. Noen har opplevd vanskeligheter med å skaffe seg medisiner eller unngår helseklinikker etter ubehageligheter i møte med helsepersonell. Noen har fortalt at de ikke får sove og spise sammen med andre familiemedlemmer, at de har blitt utestengt fra familiebegivenheter og religiøse aktiviteter eller blitt utsatt for press for å skille seg fra en smittet ektefelle. En ansatt ved UNDPs kontor i Sana'a opplyste til IRIN (2009) at tannleger ofte nekter å behandle pasienter med HIV, noe som gjør det vanskelig for slike personer å opplyse om at de har viruset (Al Jazeera 2012; Haddash 2012; Anam 2011; Al-Qadhi 2008; IRIN 2009; IRIN 2005).

Forebyggende arbeid og helsetilbud

Store interne problemer og en svært konservativ samfunnskultur til tross, Jemen var et av de første landene i Midtøsten-regionen til å ta hiv-problematikken på alvor. En nasjonal strategi mot hiv/aids ble vedtatt av regjeringen i 2001, og i 2009 ble det vedtatt en lov som skal sikre hiv-smittende gratis testing, medisiner og rådgivning ved offentlige sykehus. Myndighetene legger til rette politisk, men ellers er arbeidet mot hiv og aids avhengig av og betinget av økonomiske bidrag fra utlandet. Det aller meste av det praktiske arbeidet på grasrotnivå gjøres av det sivile samfunn. En rekke frivillige jemenittiske organisasjoner samarbeider med blant annet UNDP, UNICEF, Progressio og The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (Driscoll 2011; Al-Qadhi 2008; WHO 2005).

Det har også blitt tatt en rekke grep for å få med seg det religiøse informasjonsarbeidet. I et land som Jemen, hvor religionen spiller en svært viktig rolle for folk flest, er religiøse leders holdning avgjørende for å skape holdningsendringer og fremme toleranse. Religiøse ledere har deltatt på seminarer hvor islam-forankrede holdninger til hiv/aids og spørsmål om hvordan leders rolle kan bidra til å redusere sosialt stigma og diskriminering, har blitt diskutert. De har fått opplæring i å videreformidle kunnskapen til andre religiøse ledere slik at de skal kunne spre bevissthet om sykdommen via landets moskeer. Religiøse ledere har også utviklet en veiledning over aktuelle spørsmål og korrekt språkbruk (DFID 2008; al-Qadhi 2008; IRIN 2005).

Ifølge Driscoll (2011) har jemenittiske myndigheter vist politisk vilje og handlekraft når det gjelder arbeidet mot hiv og aids. Det har blant annet resultert i gjennomføring av mange "workshops" i alle landets provinser for politiske og religiøse ledere, og godt samarbeid med internasjonale partnere. Det finnes fem institusjoner som gir gratis antiretroviral behandling i ulike deler av Jemen. Videre er det åpnet 17 klinikker over hele landet som tilbyr testing. I provinsen al-Hudeidah er det fem sentre som tilbyr frivillig testing av hiv.

På grunn av det lave utdanningsnivået i befolkningen har alle frivillige organisasjoner tatt i bruk bevisstgjøringskampanjer rettet mot utvalgte lokalmiljøer. Hovedvekten av kampanjene har vært i byene Aden og Mukalla i sør og i Hudeidah. Disse områdene har vært ansett for å være særlig utsatt fordi de er transittområder for migranter fra Afrikas Horn, hvor forekomsten av hiv-smitte er høyere enn i Jemen. Egne programmer har blitt gjennomført i bydeler av Aden hvor det bor et høyt antall prostituerte. Det har også blitt arrangert kurs for somaliske prostituerte, som det skal være mange av grunnet et høyt antall kvinnelige

familieforsørgere, fattigdom og mangel på arbeidsmuligheter blant somaliske flyktninger (Al Jazeera 2012; Anam 2011; Driscoll 2011; IRIN 2005).

Driscoll (2011) advarer mot underrapportering, og han bemerker at verken myndigheter eller det internasjonale samfunn bør redusere oppmerksomheten mot problematikken eller ressursene til arbeidet, selv om antallet registrerte smittede i Jemen (antatt 0,2 prosent av befolkningen) er lavt sammenlignet med andre land. Driscoll påpeker at helsevesenet er svært dårlig utbygget og mangler nødvendig utstyr, og at midlene som myndighetene bevilger til arbeidet, ofte ikke står i samsvar med uttalt vilje og retorikk. Videreføring av vellykkede prosjekter vil bli truet i fremtiden hvis ikke myndigheter og internasjonale organisasjoner og donorer fornyer sine forpliktelser og fortsetter arbeidet for å bekjempe og hindre spredning av hiv i Jemen.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Aman, F. (2011, 22. januar). The reality of AIDS/HIV virus patients in Yemen. *Yemen Observer*. Tilgjengelig fra <http://www.yobserver.com/reports/10020667.html> [lastet ned 18. februar 2013]
- DFID, dvs. Departement for International Development (2008, 27. august). *Imams preach HIV/AIDS tolerance in Yemen*. London: DFID. Tilgjengelig fra <http://www.dfid.gov.uk/Stories/Case-Studies/2009/Imams-preach-HIVAIDS-tolerance-in-Yemen/> [lastet ned 18. februar 2013]
- Driscoll, D. (2012, 26. februar). Addressing HIV/AIDS in Yemen: A Closing Window of Opportunity. *National Yemen*. Tilgjengelig fra <http://nationalyemen.com/2011/02/26/addressing-hiv-aids-in-yemen-a-closing-window-of-opportunity/> [lastet ned 20. februar 2013]

Respons Jemen: Hiv og aids i Jemen

- Haddad, N. (2012, 6. desember). Workshop focuses on stigma surrounding Yemenis with HIV. *Yemen Times*. Tilgjengelig fra <http://www.yementimes.com/en/1631/report/1702/Workshop-focuses-on-stigma-surrounding-Yemenis-with-HIV.htm> [lastet ned 18. februar 2013]
- IRIN News (2005, 1. desember). YEMEN: Stigma, ignorance hampering fight against HIV/AIDS. *IRIN News*. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/Report/25764/YEMEN-Stigma-ignorance-hampering-fight-against-HIV-AIDS> [lastet ned 27. februar 2013]
- IRIN News (2009, 7. januar). YEMEN: Poverty, lack of education boosting HIV/AIDS – experts. *IRIN News*. <http://www.irinnews.org/Report/82235/YEMEN-Poverty-lack-of-education-boosting-HIV-AIDS-experts> [lastet ned 18. februar 2013]
- Al Jazeera (2012, 24. juli). Yemen patients battle HIV stigma. *Al Jazeera*. Tilgjengelig via Daily Motion http://www.dailymotion.com/video/xscrgl_yemen-patients-battle-hiv-stigma_news [lastet ned 20. februar 2013]
- Al-Qadhi, M. (2008, 7. juli). Yemen moves to end HIV stigma. *The National*. Tilgjengelig fra <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/yemen-moves-to-end-hiv-stigma> [lastet ned 18. februar 2013]
- UNAIDS (2013, 3. februar). *Yemen: raising HIV awareness among internally displaced populations*. Geneve: UNAIDS. Tilgjengelig fra <http://www.unaids.org/en/resources/presscentre/featurestories/2013/february/20130207yemenidp/> [lastet ned 20. februar 2013]
- UNDP, dvs. United Nations Development Programme (2013, 6. januar). *Developing National Capacities to Address HIV/AIDS in Yemen*. Sana'a: UNDP Yemen. Tilgjengelig fra http://www.undp.org/ye/hiv_fact2.php [lastet ned 22. februar 2013]
- USAID (2009, mai). *USAID Country Health Statistical Report. Yemen*. Washington D.C.: USAID. Tilgjengelig fra http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADO793.pdf [lastet ned 18. februar 2013]
- U.S. Department of State (2012, mai). *Country Report on Human Rights Practices for 2011. Yemen*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?dliid=186455#wrapper> [lastet ned 20. februar 2013]
- Al-Wasabi, S. (2012, 7. februar). World AIDS Day: Yemeni Victims in Need. *Yemen Times*. Tilgjengelig fra <http://yementimes.com/en/1525/health/325/World-AIDS-Day-Yemeni-victims-in-need.htm> [lastet ned 18. februar 2013]
- WHO, dvs. World Health Organization (2005). *Summary Country Profile for HIV/AIDS Treatment Scale-Up*. Kairo/Sana'a: WHO Regional Office for the Eastern Mediterranean & Country Office for Yemen. Tilgjengelig fra http://www.who.int/3by5/support/june2005_yem.pdf [lastet ned 21. februar 2013]

Muntlig kilde

- Save the Children. Møte i Sana'a 23. april 2012.

Respons Jemen: Hiv og aids i Jemen

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.